

KIS-838 – Skrivañ hag embann brezhoneg

(GE da LM – 21 01 05)

Emaon o lenn *Al Liamm* ar bloavezhioù 1949-1950 ; ar pep gwellañ oa troidigezhioù lennegel Per DENEZ (ur skouer eo e droidigezh eus *Ar Vran* gant POE) ; yezh an holl aozerion oa dre vras gwalarnegezh mat, gwellaet zoken : liantoc'h, amploc'h, pinvidikoc'h. Nemet e santed endeo ar vezañs eus ar pezh a anvfen un harz ideologek. Dre bennaenn e skrived evit ur c'hevredig savelet : ent damkanel, evit “hor pobl” (ar bomm-se a zeue ent kravezel dindan ar pluennoù, hini Per DENEZ pergen), en devoud evit bagadig koumananterion *Al Liamm*, dreistbevidi an eil Emsav. *Ar geto* oa, evel m'hon eus e zeskrivet en *Emsav*. Hon deskrivadur avat ned ae ket betek ar gwrizioù. Ent kevredadel edo tud *Al Liamm* en ur geto, distailet ha heskinet gant ar galloud o ren ha, bennozh d'o c'halonegezh ha d'o fealded, e voe gwardet an deroù hil istor hag an deroù yezh eskoret dre o diaraogerion. Nemet e kredent e ve bet a-walc'h lakaat poblañs Vreizh da anaout an kez deroù hil istor ha deroù yezh evit m'o degemerfe evel he istor hag he yezh. O vezañ ma ne zeue ket poblañs Vreizh dezho, int eo a c'hoantaas mont dezhi. Devredet e voe e oa aet ar brezhoneg pell a-walc'h diouzh ar parlantoù (badezet “Yezh ar bobl” en degouezh) ha poent e oa distreiñ war-du enno. Aze e kase Roparz HEMON betek penn e gilstourm¹ gant al luganoù a embanne ingal war *Al Liamm* : “Mont d'ar bobl diouzhtu” dindan banniel ar brezhoneg eeun (na voe nemetañ ouzh e arverañ er skridoù, gant berzh dav e anzav, bennozh d'e ijin bras) — mont a reas zoken da “eeunaat” ar c'hramadeg dre freuzañ kemmadurioù 'zo ha skrivañ da skouer : *tri gi, pevar di...* (freuzadur a zilezas buan, rak ar Roparz HEMON skrivagner gwirion ned ae ket da heul ar Roparz HEMON “politiker”). Dav notañ e c'hoarveze un hanterdro heñvel er wazhenn bolitikel strizh : ar “mont d'ar bobl” a zisoc'has gant luskadoù evel ar MOB, UDB, h.a. (dilerc'hioù a gaver e frazennadur ar C'huzul Ranndir hiziv : “Ar

---

¹ Sl. da skouer “Tri Oadvezh ar Brezhoneg”, *Al Liamm*, niv. 26, 1951, 36-41 ; “Kilañ ha mont war-raok”, *id.*, niv. 38, 1953, 37-38.

brezhoneg zo tra an holl Vrezhoned”, hag ar gallaoueg war ar marc’had — nag a deñzorioù en hon piaou !) Alese e verke tud *Al Liamm* harzoù da gerzh war raok ar brezhoneg ha se eo a reas d’ar geto kevredadel mont d’ur geto speredel. Hiziv, al luskadoù evodet eus *Al Liamm* n’o deus mui neuz ur geto kevredadel : o flasig o deus er gevredigezh, nemet e chomont sonnet en o geto speredel. War zoonat ez a ar foz etrezo hag ar yezherion arnevez. Tost ouzh tost int da *Testoù Jehova*, kropet ma ’z int en o bigoderezh pa n’eus disoc’het sevenadur ebet eus ur gejadenn etre ar yezh a zalc’hont da arverañ (ur gwalarnege koñfizet, spazhet) hag ar parlantoù hogos aet da get. An trouzig proviñsel a reont dindan bennozh an dilennidi ne zirenk mui den. Pezh a zo sur eo n’en deus ar brezhoneg bev netra d’ober ganto.

Evit distreiñ da gudenn an embann, hon eus da ren hon leviadur dre lakaat e penn kont ar parennoù louet eus ar blegenn : an danvez da embann, niver ar brenerion, an araezioù. Evit a sell an danvez, ez eo dibaot an aozerion (pouezus er c’heñver-se an embregadennoù evel ar c’hendaeloù aozet gant *Aber*, ar broud a ro da zanvez yezherion ha skrivagnerion). A-fet niver ar brenerion ez eus ur mulgul all : gwerzhañ 100 skouerenn eus ul levr zo un taol mat, gwerzhañ 200 un taol berzh ; un daranverezh brasoc’h a zegasfe marteze un degad bennak ouzhpenn, neket muioc’h, rak mard eus tud a bren hon levrioù hep o lenn, dre zeolieg, e chom berrik niver an dud gouest da lenn — amañ emañ stignet argraf an danvez embannet : anat e vez gwerzhet gwelloc’h skridoù aesoc’h da lenn (evel *Ar Priñs Bihan*) pe nesoc’h da istor al lennegezh (evel *Un Ene Tan*) eget studiennoù arbennik (evel *Lavar*) ; pezh a c’haller hetiñ, n’eo ket e ve den o kuitaat an talbenn m’emañ, hanterdro a vije re heñvel ouzh hini abostoled ar mont d’ar bobl, met e teufe skrivagnerion nevez da zigeriñ talbennoù all — kentañ emell ur c’hrouer eo seveniñ e vuhez en ur lezel gant an dud all an emell da seveniñ o hini (ar c’horvo a c’hellont tennañ eus e grouadennoù zo ur war-ar-marc’had hep mui, neket ur gwehent d’e genderc’hañ dezhañ). Evit an araezioù ez eus div gudenn : an arc’hant (o tont eus ar gwerzhioù, ar profoù, ar skoaziadoù — an eil dre egile, abaoe ugent vloaz e teu *Preder* a-benn da embann pezh a ziviz embann hep re a chastre, dav lavarout ez eo meret dreist), oberierezh al levrioù (ur gwan zo aze, rak lakaet er-maez an tri den gouest da bourchas d’ar voulerion levrioù peurgenaozet, Gab CHEREL, Yann-Baol AN NOALLEG ha me, ne weler oberer all ebet o tont war an dachenn ; unan all en dije gallet kenlabourat, Alan MONFORT, met gwell en deus kavet mont diouzh e du evit an ampoent).